

Національна академія державного управління при президентові України

Львівський регіональний інститут державного управління

ГАМАЛЮК БОГДАН МИХАЙЛОВИЧ

УДК: 35.078:351.777:502:342.72/.73(477)

**ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ОСОБИ В УКРАЇНІ**

25.00.01. – теорія та історія державного управління

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Львів-2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор
ПЕТРОВСЬКИЙ Петро Михайлович,
Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування;

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент

КРИНИЧНА Ірина Петрівна,

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування;

кандидат наук з державного управління,

МЕЛЕХ Богдан Володимирович

Львівський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом, доцент кафедри права.

Захист відбудеться 10 жовтня 2014 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.860.01 в Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 79491, м. Львів, смт. Брюховичі, вул. Сухомлинського, 16, ауд. 220.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (79491, м. Львів, смт. Брюховичі, вул. Сухомлинського, 16).

Автореферат розісланий 8 вересня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Каляєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасне українське суспільство набуло назву «суспільство, що трансформується», в якому постійно триває перерозподіл ресурсів та влади, хитка економіка, висока мобільність, а робота інституцій зазнає постійних змін, тому такий соціум перетворюється на «суспільство ризиків». Природні та техногенні катастрофи, ліквідація їх наслідків призвели до соціально-демографічних, соціокультурних, екологічних, генетичних, психологічних, законодавчих змін на наддержавному, державному, регіональному рівнях та, які в свою чергу, принесли в буденне життя людей розуміння ризику та усвідомлення незахищеності – симптом «жертви». Глобальні наслідки, непевні прогнози, а особливо державно управлінські прорахунки допущені у інформуванні та захисті населення, сформували в масовій свідомості недовіру до владних, наукових, законодавчих, медичних, соціальних установ, які відповідали і відповідають за захист населення від надзвичайних ситуацій природного походження та техногенних катастроф.

Ясне розуміння цих фактів обумовлює вжиття з боку держави адекватних заходів, суть яких полягає у перегляді системи державного управління із забезпечення екологічних прав особи та проведення виваженої державної екологічної політики. Статтею 16 Конституції України зазначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Очевидно, що перспективою такого завдання є оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні.

У вітчизняній та зарубіжній літературі є значна кількість наукових напрацювань з окремих проблем оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні, присвячених державному управлінню охороною навколишнього середовища та природокористування, державній екологічній політиці, проблемам фінансування екологічних заходів тощо.

Питання регулювання природокористування, охорони навколишнього природного середовища та захисту екологічних прав особи знаходяться у центрі наукових досліджень таких праць:

- у галузі екології – В. Добровольського, В. Вернадського, З. Герасимчука, О. Живицького, М. Тараканова, С. Крисаченка, Н. Реймерса, О. Салтовського, та інших;

- у галузі права – В. Андрейцева, А. Анисимова, С. Боголюбова, Ю. Шемшученка, М. Василевої, С. Грицкевича, В. Шевчука, А. Третьякова, та інших;

- у галузі економіки: О. Веклича, Г. Волинського, С. Глушича, М. Ігнатенко, Н. Кобецької, В. Могильного, та інших;

- у галузі державного управління – В. Абрамова, В. Горбатенка, І. Криничної, В. Костицького, Б. Лазарева, Б. Мелеха, О. Олефіренко, П. Петровського, В. Загорський, Є. Борщук, О. Сушинського, та інших.

Аналіз наукової літератури та практики державних управлінських рішень щодо національної безпеки України, які започатковані у роботах В. Абрамова,

В. Андрейцева, В. Горбатенка, С. Грицкевича, Б. Данілішина, Р. Друтман, В. Дурдинця, І. Криничної, В. Костицького, В. Лазарева, Б. Мелеха, Н. Кобецької, С. Омел'янця, О. Олефіренко, П. Петровського, В. Загорського, Є. Борщука, Г. Ситника, О. Сушинського та інших показує, що на теперішній час система забезпечення екологічних прав особи в Україні не є досконалою і ефективною.

Наявні роботи методологічно розрізнені, та не об'єднані єдиною теорією державного управління процесами із забезпечення екологічних прав особи, що обумовлює потребу у комплексному дослідженні цього процесу та можливостей оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні.

Актуальність дослідження зумовлена і необхідністю визначення науково обґрунтованого й оптимального співвідношення між інституційними та функціональними елементами державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи, інтегруванням громадського контролю у структуру державного управління.

Ці та інші чинники зумовили актуальність теми дисертаційної роботи, її мету, завдання, методологію.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась відповідно до тематики науково-дослідної роботи Львівського регіонального інституту державного управління: «Діяльність органів публічної влади з формування та використання кадрового потенціалу: регіональний аспект», яка проводилась у межах комплексного наукового дослідження Національної академії державного управління при Президентіві України «Державне управління та місцеве самоврядування» (державний реєстраційний номер 0111U002136, державний обліковий номер 0213U003651).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розкриття й обґрунтування шляхів оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні.

Реалізація мети дисертаційної роботи передбачає вирішення таких завдань:

– здійснити аналіз наукового доробку щодо характеристики суті оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи та її оптимізації;

– розкрити зміст базових теоретичних поглядів взаємодії соціуму та природи і виявити особливості застосування їх під час формування напрямів оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав в Україні;

– визначити особливості здійснення екологічної політики та реальний стан забезпечення екологічних прав особи в сучасній Україні;

– охарактеризувати сучасну систему органів державного управління із забезпечення екологічних прав та визначити прогалини та перспективи оптимізації;

– виокремити основні напрями оптимізації правотворчої та економічної складової державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні;

– узагальнити та охарактеризувати процес формування екологічної культури як засобу забезпечення екологічних прав;

– виявити шляхи покращення процесу оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні у випадку посилення демократичних форм контролю.

Об’єктом дослідження є державно-управлінська діяльність в сфері екології та природних ресурсів.

Предметом дослідження є оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений особливостями об’єкта дослідження та поставленою метою. Для реалізації мети і завдань дисертаційного дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Методологічною основою дисертаційної роботи є системний підхід, який використовувався для вирішення більшості завдань на всіх етапах дослідження, а саме для дослідження адміністративно-правових засад державного управління у сфері реалізації екологічної політики. Для вивчення нормативно-правових актів застосовувалися системно-аналітичний метод і метод контент-аналізу. Логіко-семантичний метод застосовувався під час дослідження понятійно-категорійного апарату державного управління процесами забезпечення екологічних прав особи. Метод структурно-функціонального аналізу дав змогу дослідити інституційно-організаційні особливості та функції системи державного управління процесами забезпечення екологічних прав особи в Україні. Історичний метод дав змогу вивчити процеси та явища у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування в їх історичному розвитку, хронологічному порядку. Інформаційно-статистичний метод дозволив вивчити кількісні зміни у державно-правовому житті, обробка цих змін-спостережень. Юридичний метод застосовувався для аналізу державно-правової практики в процесі опису юридичних норм, зовнішніх ознак правових явищ. Тлумачення змісту діючого законодавства використовувався для встановлення, на основі різноманітних прийомів і принципів, точного змісту законів, підзаконних актів, з’ясування та роз’яснення їх. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити загальні і особливі якості правових систем чи окремих елементів. Метод прогнозування дав змогу визначити тенденції подальшого вдосконалення системи державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні. Метод узагальнення опрацьованих матеріалів застосовувався під час формулювання висновків, рекомендацій. Використання сукупності цих та інших методів і прийомів дало змогу забезпечити всебічність вивчення досліджуваної проблеми та достовірність висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання державного управління – обґрунтуванні необхідності оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні та розкритті основних напрямів досягнення вказаної оптимізації.

У дисертаційній роботі *уперше*:

– систематизовано концепції взаємодії суспільства і природи за критерієм державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи на основі тенденції зростаючого значення управлінської діяльності у забезпеченні екологічних прав особи;

– розроблено та обґрунтовано авторську теоретичну модель оптимізації

державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні на основі реалізації комплексу заходів, що поєднують проведення змін у світоглядній, інституційно-державній, нормативно-законодавчій та культурно-освітній сферах;

удосконалено:

- визначення поняття «оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи»;

- трактування необхідності посилення державно-управлінської функції контролю за дотриманням екологічних прав особи в частині утворення екологічної міліції;

одержали подальший розвиток:

- понятійно-категоріальний апарат науки державного управління з приводу положень захисту екологічних прав (екологічна політика, екологічні права та їх класифікація, форми та методи оптимізації тощо);

- визначення інституційної та функціональної системи органів державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні та розкрита необхідність вдосконалення її програмного і нормативно-правового забезпечення;

- теоретичні положення щодо інтегрування громадського екологічного контролю у структуру державного управління з метою зменшення бюрократизму та досягнення більшої прозорості;

- пропозиції щодо оптимізації фінансово-економічних методів у сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Особливу увагу звернено на перегляд екологічних податків та екологічного страхування, удосконалення контролю за дотриманням екологічних нормативів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені теоретичні положення можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для поглиблення знань про теорію державно-управлінської діяльності, а також для вдосконалення понятійно-категорійного апарату; у правотворчій сфері – для вдосконалення норм чинного законодавства України в контексті проведення оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні; у практичній діяльності – для вирішення завдань організації та діяльності органів держави і міжнародних інстанцій із захисту екологічних прав особи; у навчальному процесі – для вдосконалення викладання навчальних дисциплін «Державне управління», «Екологічне право», «Екологічна безпека» з метою формування практичних навичок професійної діяльності.

Частина наукових результатів із роботи впроваджена у науково-практичних розробках органів влади України, у підготовці довідкових видань, в аналітичній і навчальній роботі. Зокрема, результати дисертаційної роботи були використані у практичній діяльності: співробітниками Державного управління справами Президента України в процесі розробки нормативних актів та концептуальних документів, що стосуються забезпечення екологічних прав (акт впровадження від 08.05.2009 року); співробітниками ПВНЗ «Галицька академія» в процесі розробки навчально-методичної документації з дисципліни «екологічне право» і «управління природоохоронною діяльністю» та при здійсненні науково-дослідної роботи (акт

впровадження від 29.09.2009 р.); співробітниками Державної організації «Резиденція «Синьогора» в процесі прийняття управлінських рішень, розробки проектів документів щодо створення Національного природного парку «Синьогора» з дотриманням конституційних прав жителів с. Гута Богородчанського району Івано-Франківської області (акт впровадження від 10.03.2010 р.); співробітниками Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України в процесі розробки навчально-методичної документації з дисциплін «екологічне право» і «адміністративний процес» та при здійсненні наукової роботи (акт впровадження від 08.06.2009 року).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати що викладені у дисертаційній роботі і виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації розглядалися і обговорювалися на міжнародних і національних науково-практичних конференціях, зокрема: «Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців» (м. Львів, 2007 р.), «Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій.» (м. Львів, 2009 р.), «Проблеми застосування цивільного, трудового та екологічного законодавства працівниками ОВС» (м. Івано-Франківськ, 2008 р.), «Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика» (м. Львів, 2010 р.), «Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України» (м. Донецьк, 2010 р.), «Моральні основи права» (м. Івано-Франківськ, 2010 р.), «Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика » (м. Львів, 2011 р.), «Актуальні проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності та професійної підготовки працівників правоохоронних органів» (м. Івано-Франківськ, 2011 р.), «Питання вдосконалення господарського та цивільного процесуального законодавства України» (м. Львів, 2013р.).

Публікації. Основні положення дисертації описані у 6 публікаціях у наукових фахових виданнях та у 8 тезах у матеріалах науково-практичних конференцій, зокрема 5 публікацій опубліковані у фахових наукових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, одна – за кордоном.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, з них 189 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 254 найменувань на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито сутність і стан дослідження наукової проблеми: обґрунтовано актуальність теми дисертації, показано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх апробації та публікацій за темою дослідження.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи».*

Досліджено світоглядні екологічні проблеми, починаючи із відображення цих проблем стародавнього світу і закінчуючи філософськими та правовими дослідженнями ХХ ст. Встановлено, що наукові дослідження оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи з історичних аспектів раніше спеціально не проводились, хоча окремі проблеми й форми державно-управлінської діяльності були предметом уваги багатьох учених. Наявні роботи методологічно розрізнені та не об'єднані єдиною теорією оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи. Усе це дало підстави для висновку, що стан наукового опрацювання вказаного напрямку не можна вважати довершеним, а сама проблема потребує дослідження.

Зазначено, що теоретико-методологічною основою забезпечення екологічних прав особи у науці державного управління є концепції взаємодії соціуму і природи, які розвивалися із розвитком людства. Зокрема, за історичною генезою виділено: натуралістичну концепцію, споживацьку концепцію, концепцію меж зростання, концепцію сталого розвитку та концепцію про ноосферу. В основу цієї класифікації покладено розвиток державно-управлінської думки із забезпечення екологічних прав особи. Так, до засад першої концепції увійшли початкові погляди людства на природу, як на об'єкт поклоніння і тому екологічні права розглядаються як найвищі соціальні цінності держави, а державно-управлінська діяльність обмежується природними законами. Споживацька концепція виникла при активізації економічної складової держави, в якій екологічні права розглядаються як другорядні. Державно-управлінська діяльність полягала у забезпеченні економічного розвитку, допускалося ігнорування основних законів природи. Споживацьке використання природи призводило до виникнення екологічних катастроф та виснаження природних ресурсів, як наслідок – сформована концепція меж зростання, в якій екологічні права розглядалися через систему соціальних цінностей, а державно-управлінська діяльність полягала у стримуванні використання природних ресурсів, встановлення меж економічного розвитку, технічного прогресу. Концепція меж зростання в подальшому трансформувалася у концепцію сталого розвитку, у якій екологічні права розглядаються в системі соціальних цінностей держави через призму економічних прав людини, а державно-управлінська діяльність полягала у формуванні збалансованого наукового, технічного, економічного процесу саморегуляції існування суспільства і природи. Досягши певного розвитку і осягнувши можливість людства гармонійно формувати навколишнє середовище в науці державного управління виникла концепція про ноосферу, в якій екологічні права розглядаються як невід'ємна частина соціально-правового статусу особи, а державно-управлінська діяльність полягає у забезпеченні сталих науково-технічних процесів саморегуляції штучного і природного середовища та їх удосконалення.

Установлено, що за роки незалежності України загалом, сформована система екологічних прав особи та прийняті базові нормативні акти. Однак ця система є недосконалою та потребує оптимізації. Так, державно-управлінська діяльність в Україні недостатньо пристосована до практичного втілення гарантій щодо реалізації екологічних прав. Наявне екологічне законодавство здебільшого несистематизоване та роздрібнене має переважно хаотичне (стихійне) спрямування. Нормативно-правові акти з питань захисту екологічних прав містяться у нормах різних галузей права (господарського, цивільного, фінансового, земельного тощо), правові норми є швидше абстрактними декларативними та здебільшого не становлять норми прямої дії тощо.

Проаналізовано екологічні права, підкреслено їх тісний зв'язок із сутністю фізичної особи та виокремлено у самостійну групу прав, спрямованих на задоволення екологічних потреб та інтересів. Вказано, що до системи екологічних прав особи належать права на: безпечне для життя і здоров'я довкілля; вільний доступ до інформації про стан довкілля; на відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю громадян тощо. Зазначено, що система екологічних прав не є сталою та незмінною. Вважаємо за можливе її розширити з урахуванням міжнародно-правових стандартів прав людини, доповненням існуючих новими видами екологічних прав та свобод, з метою забезпечення нормального існування людини, як біосоціального організму.

Здійснено дослідження основних теоретичних засад державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи.

Зокрема, з метою з'ясування особливостей понятійного апарату нами розглядається значення термінів «забезпечення екологічних прав», «державно-управлінська діяльність», «оптимізація», «компетенція», «форми і методи діяльності в державному управлінні» та інші.

Розроблено та обґрунтовано авторська модель оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи на основі форм, типів і методів державно-управлінської діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Оптимізаційна модель здійснення державно-управлінської діяльності

На підставі проведеного аналізу подано визначення поняття «оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи». Оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи це процес удосконалення загальних і спеціально державних управлінських засобів та інститутів суб'єктів владних повноважень до оптимальної системи, спрямованої на створення найкращих умов на певному етапі історичного розвитку для реалізації особою проголошених та гарантованих державою можливостей у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та гарантування екологічної безпеки, а також забезпечення всебічної охорони екологічних прав та захисту їх від порушень.

У другому розділі – *«Сучасний стан забезпечення екологічних прав особи в Україні»* розглянуто особливості здійснення та реалізації екологічних прав особи в Україні за допомогою екологічної політики.

Зазначена форма державного регулювання є передумовою для забезпечення екологічних прав з боку держави, оскільки визнання та декларування певних відносин на загальнопублічному рівні і внесення їх на рівень організації певних дій з боку органів державного управління є першим кроком у механізмі особа – держава – природа.

Вказується, що існують певні співвідношення між рівнем забезпечення екологічних прав державою та рівнем розвитку політичної системи. В демократично розвинутих країнах, де рівень політичної та економічної культури високий, на сьогодні поєднуються комфортність життя і раціональне споживання ресурсів. У країнах третього світу ці показники надзвичайно низькі. В Україні поєднується невисока комфортність життя і значне споживання природних ресурсів, як наслідок ми можемо стверджувати про неефективність екологічної політики.

Екологічна політика визначається як сукупність засобів впливу держави та інших політичних інститутів на систему «суспільство – довкілля» з метою своєчасного вирішення протиріч, що виникають у ній, забезпечення сприятливого для життя людини і суспільства навколишнього природного середовища та екологічної безпеки для сучасного і майбутніх поколінь. Основним суб'єктом екологічної політики є держава; за рівнем проведення поділяється на планетарну, національну, субнаціональну, регіональну та місцеву екологічну політику.

Аналізуючи національну екологічну політику особливо звертається увага на те, що на законодавчому рівні не передбачено стратегічної мети та системної підпорядкованості завдань екологічної політики. Тому екологічна політика в Україні формується здебільшого під впливом тих чи інших політичних та економічних процесів, які відображають здебільшого міжнародні тенденції, або спрямовані на певні економічні катаклізми. Прийняті нормативно-правові акти не стають визначальними для радикальних змін в економічній та соціальній політичній сферах. Вирішення екологічних проблем, залишається осторонь економічних, соціальних і політичних процесів, що робить екологічне законодавство декларативним.

Проведений аналіз національної екологічної політики дав змогу стверджувати про необхідність інтеграції національної екологічної політики до галузевих політик із обов'язковим врахуванням екологічної складової при складанні стратегій, планів і

програм розвитку України, впровадження екологічного управління на підприємствах, екологізацію господарської діяльності, що є шляхом до створення передумов із забезпечення екологічних прав особи.

Проаналізовано інституційну структуру в сфері державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав. Структура органів державного управління складається із органів загальної компетенції та органів спеціальної компетенції.

Зазначено, що зусилля владних структур повинно спрямовуватися на забезпечення ефективного державного управління та контролю з приводу використання природних ресурсів, стану довкілля, дотримання норм екологічної безпеки, посиленням юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Проведений аналіз дав змогу стверджувати, що оптимізація функціональної складової повинна передбачати пріоритетність безпеки людини та базуватися вже на досягнутих результатах. Наголошується, що цей процес був завершеним, оскільки за часи незалежності України, внаслідок швидкої зміни владних структур, жодна із започаткованих чотирьох реформ структури органів спеціальної компетенції не була до кінця завершена. Кожний новий уряд намагався реформувати владну систему по своєму, не враховуючи напрацювання попередників, чим вносив у її функціонування дестабілізацію. Така політика призвела до великої «плинності» кадрів та зниження професіоналізму працівників. Сучасна інституційна система, не відійшла від радянського відомчо-галузевого принципу, що призводить до неефективності державного екологічного моніторингу та контролю, слабкої координації заходів, відмінності у кваліфікації працівників, обладнанні лабораторій та методик. Проведений аналіз дав змогу стверджувати, що є необхідність орієнтації інституційної та функціональної системи на регіональний і місцевий рівень управління, як це здійснюється у європейській структурі, також є потреба чіткого розмежування підпорядкованості органів державного управління, посилення ролі Міністерства екології та природних ресурсів України, а саме: необхідно підпорядкувати як на рівні центральному, так і на обласних рівнях поресурсні агенції, департаменти, управління.

Визначено державно-регулятивну діяльність із забезпечення екологічних прав особи в Україні як процес, що забезпечується державними органами управління і є спрямований на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, регулювання і забезпечення раціонального використання природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки і захисту особи для реалізації її екологічних прав. Державно-регуляторна діяльність із забезпечення екологічних прав здебільшого здійснюється на підставі нормативно-правих актів та має свої особливості. До яких належить: 1) наявність спеціального об'єкту впливу; 2) особливі повноваження, якими наділяються суб'єкти – органи державного управління охороною навколишнього природного середовища та природокористування; 3) необхідність регулювання забезпечення екологічних прав як у системі централізованого підпорядкування та внутрішніх взаємозв'язків, так і між іншими суб'єктами; 4) відсутність чітко вираженої правової системи регулювання внаслідок великої кількості нормативних актів та наявності ресурсного

законодавства; 5) необхідність прийняття рішення на умовах забезпечення екологічної, економічної та соціальної складової.

Аналізуючи державно-регуляторну діяльність із забезпечення екологічних прав, звертаємо увагу на те, що інституційна і функціональна оптимізація державно-управлінської діяльності може лише розглядатися в налагодженому інформаційному середовищі, де відбувається збір, накопичення, зберігання, впорядкування (систематизація), оцінка і використання даних. Державно-регулятивна діяльність із забезпечення екологічних прав є діяльністю, яка безпосередньо координує суспільні процеси на основі постійного інформаційного забезпечення в частині підтримання екологічної рівноваги, впливів на якісне перетворення екології, стимулювання і розвитку природокористування.

У третьому розділі – «Шляхи удосконалення державно-управлінської діяльності у сфері реалізації екологічних прав особи» – вказано на те, що на сьогодні Україною здійснюється перегляд екологічних норм і стандартів та проводиться формування екологічної складової державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні у загальному контексті Європейської інтеграції та концепції «Сталого розвитку».

Серед напрямків правової адаптації виділено: екологічне управління та інтеграція екологічної політики у інші секторальні політики, якість атмосферного повітря, управління здійсненням заходів щодо відходів та використання ресурсів, якістю води та управління водними ресурсами, враховуючи морське середовище, охорона природи, промислове забруднення та техногенна небезпека, зміни клімату та захист озонового шару, генетично модифіковані організми. Україною цей курс визначений на законодавчому рівні у Базовому плані адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), який затверджений Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України № 659 від 17.12.2012 р., однак у силу політичних обставин реалізація здійснюється уповільнено.

Аналізуючи правотворчу діяльність із забезпечення екологічних прав в Україні, звертаємо увагу на необхідність активізувати роботу з приводу реалізації Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), який затверджений Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України № 659 від 17.12.2012р.

Іншим, не менш важливим напрямом оптимізації правотворчої функції у державно-управлінській діяльності України визначено систематизацію чинного законодавства. Зазначено, що, станом на 2014 р., діюче українське екологічне законодавство характеризується наявністю великої кількості нормативних актів різної галузевої приналежності та юридичної сили, що ускладнює державно-управлінську діяльність із забезпечення екологічних прав. Проведений аналіз дав можливість стверджувати про те, що на часі є прийняття Екологічного кодексу України. Відзначено, що розробка Екологічного кодексу України передбачена Основними напрямами державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затвердженими Постановою Верховної Ради України № 188 від 05.03.1998 р. вже

розроблено основні засади майбутнього екологічного кодексу та у 2004 р. подано проект Екологічного кодексу України на розгляд Верховної Ради України.

У дисертаційній роботі вказано на те, що перехід України до нової державної політики, спрямованої на захист і встановлення екологічних прав, є досить складним процесом, який вимагає зусиль усього суспільства, і тому побудова потребує формування сталої системи розвитку в країні, що передбачає проходження декількох взаємопов'язаних етапів. На першому етапі необхідне вирішення екологічних проблем, спричинених порушенням нині існуючих норм природокористування. На другому – обов'язкова екологізація виробництва й мінімізація ресурсокористування, приведена до гранично допустимих норм, на третьому етапі – гармонізація екологічних і демографічних проблем. Ці складові є основними чинниками, на яких базується Концепція сталого розвитку.

На сучасному етапі основними економічними напрямками, що підлягають оптимізації у державно-управлінській діяльності України, є: система природокористування; ліцензійно-дозвільна та податкова система; екологічний аудит та екологізація виробництва; страхування екологічної відповідальності та екологічних ризиків; екологічне підприємництво тощо. Аналізуючи економічні напрями, зауважено, що оптимізація зазначених напрямків передбачає реалізацію економічних або адміністративних методів, а саме: регулювання плати за використання природних ресурсів, плати за забруднення довкілля; надання субвенції, субсидії, безвідсоткової позики, довгострокових кредитів; встановлення податкових пільг та прискорена амортизація обладнання; продаж прав на забруднення, страхові внески, нормативи і стандарти тощо.

Аналізуючи фінансово-економічні методи діяльності органів публічної влади із забезпечення екологічних прав, пропонуємо реформувати фінансування органів публічної влади, збільшити видатки на створення науково-дослідних інститутів, переглянути механізми екологічних податків та екологічного страхування, удосконалити контроль за дотриманням екологічних нормативів.

Здійснено аналіз екологічної культури як суспільного інституту. Вказано, що перехід України до нової політики, спрямованої на захист і встановлення екологічних прав, є досить складним процесом, який вимагає зусиль всього суспільства, і тому побудова потребує формування сталої системи розвитку у країні, що передбачає передусім формування світоглядних позицій. Екологізація науки (пізнання) є вихідним моментом, із якого починається екологізація всіх інших сфер людської діяльності.

Процес екологічної освіти та формування світоглядних екологічних позицій має розпочинатися із раннього дитинства і продовжуватися протягом усього життя людини.

Аналізуючи формування еколого-правової культури як засобу забезпечення екологічних прав особи, звернено увагу на те, що для реалізації згаданих постулатів повинні бути створені відповідні умови, що передбачають популяризацію екологічної освіти, формування екологічних імперативів та розвитку відповідних науково-освітніх установ. У роботі запропоновано модель екологічної освіти, яка повинна базуватися на принципах наявності, доступності, прийнятності, адаптованості та інноваційності освіти.

Проведено дослідження форм контролю, які можуть здійснюватися при взаємодії суб'єктів територіальної громади з органами державного управління.

Аналізуючи оптимізацію форм контролю за дотриманням екологічних прав, зазначено, що громадський екологічний контроль здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля та громадськими організаціями. Він взаємодіє із державним, доповнюючи один одного у здійсненні екологічної функції.

На підставі проведеного аналізу запропоновано, з метою зменшення бюрократизму в системі органів державного управління природними ресурсами та надання їм більшої прозорості, громадський екологічний контроль більше інтегрувати у структуру державного контролю, встановивши спеціальні процедури його здійснення.

Також проаналізовано адміністративний контроль. В рамках адміністративного контролю обґрунтовано можливість запровадження місцевої екологічної міліції як форми співпраці органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено конкретне наукове завдання – визначено засади оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні. Результати дисертаційної роботи дали змогу зробити певні висновки та сформулювати пропозиції теоретичного, методологічного та науково-прикладного спрямування, що відображають вирішення завдань, відповідно до визначеної мети.

1. Здійснений аналіз наукового доробку з досліджень оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи засвідчує, що суть історичних аспектів даного явища раніше спеціально не досліджувалась, хоча окремі проблеми й форми державно-управлінської діяльності були предметом уваги багатьох учених. Наявні роботи методологічно розрізнені, та не об'єднані єдиною теорією оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи. Усе це дало підстави для висновку, що стан наукового опрацювання вказаного напрямку не можна вважати достатнім, а сама проблема потребує дослідження.

Встановлено, що оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи є процесом удосконалення загальних і спеціально державних управлінських засобів та інститутів – суб'єктів владних повноважень до оптимальної системи, спрямованої на створення найкращих умов на певному етапі історичного розвитку для реалізації особою проголошених та гарантованих державою можливостей у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та гарантування екологічної безпеки, а також забезпечення всебічної охорони екологічних прав та захисту їх від порушень.

2. Розкрито зміст базових теоретичних поглядів взаємодії соціуму та природи. Дослідження засвідчили, що їх можна структурувати у концепції за ознаками державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи. Запропонована класифікація концепцій сформована із врахуванням історичних процесів, економічних і філософських позицій та передбачає: 1) натуралістичну

концепцію; 2) споживацьку концепцію; 3) концепцію меж зростання; 4) концепцію сталого розвитку; 5) концепцію про ноосферу.

Встановлено, що Україною взято курс щодо реалізації Концепції сталого розвитку і здійснюється наближення до європейської моделі державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи. Оптимізаційні процеси державно-управлінської діяльності, які відбуваються в Україні, повинні будуватися на теоретико-обґрунтованій оптимізаційній моделі, яка включає умови здійснення, форми, типи і методи оптимізації державно-управлінської діяльності.

3. Визначено особливості здійснення екологічної політики та реальний стан забезпечення екологічних прав особи в сучасній Україні.

Екологічна політика є окремим напрямом державної діяльності із забезпечення екологічних прав особи. Мета екологічної політики полягає у формуванні балансу екологічних і соціальних цілей. Основним суб'єктом екологічної політики є держава; за рівнем проведення поділяється на планетарну, національну, субнаціональну, регіональну та місцеву екологічну політику.

Встановлено, що екологічна політика в Україні формується переважно під впливом політичних та економічних процесів, які відображають міжнародні тенденції, або зреаговані на певні екологічні катаклізми. При цьому задекларовані напрями її здійснення не завжди стають визначальними для змін в економічній та соціально-політичній сфері, а мають здебільшого декларативне спрямування. Запропоновано здійснювати більшу інтеграцію національної екологічної політики до галузевих політик із врахуванням екологічної складової при розробці стратегій, планів і програм розвитку України, впровадженні екологічного управління на підприємствах, екологізації господарської діяльності, що є шляхом до сучасної секторальної екологічної політики, яка реалізується у країнах Західної та Центральної Європи.

Встановлено, що за роки незалежності України загалом сформована система екологічних прав особи та прийняті базові нормативні акти. Однак ця система є недосконалою і потребує оптимізації. Наявне екологічне законодавство переважно несистематизоване та роздрібнене. Нормативно-правові акти з питань захисту екологічних прав містяться у нормах різних галузей права (господарського, цивільного, фінансового, земельного тощо), правові норми мають абстрактне декларативне спрямування та здебільшого не є нормами прямої дії тощо.

Екологічні права характеризуються тісним зв'язком із самою сутністю фізичної особи і являють самостійну групу прав, спрямованих на задоволення індивідуальних екологічних потреб та інтересів. Вихідними елементами названих потреб та інтересів є можливості користуватись незабрудненим довкіллям, проживати в екологічно збалансованому природному середовищі, одержувати екологічно чисті продукти та предмети користування і споживання, достовірну інформацію про них та стан довкілля, матеріальне і моральне відшкодування втрат, спричинених здоров'ю і майну екологічними правопорушеннями.

До системи екологічних прав особи належать права на: безпечне для життя і здоров'я довкілля, вільний доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, право на її поширення та заборона її

засекречення, на відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю громадян екологічними правопорушеннями.

4. Проаналізовано сучасну систему органів державного управління із забезпечення екологічних прав, визначивши прогалини та перспективи оптимізації. Встановлено, що інституційна система в Україні із забезпечення екологічних прав особи представлена органами загальної та спеціальної компетенції та побудована на основі відомчо-галузевого принципу. Основне місце в цій системі належить Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Міністерству екології та природних ресурсів України, галузевим агентствам, іншим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування.

Згідно із проведеними оцінками, існуюча система управління в сфері забезпечення екологічних прав особи в Україні має певні недоліки, що зумовлені: відсутністю цілісної системи управління; централізацією повноважень у сфері природокористування і екологічного управління; суттєвими прорахунками в кадрових питаннях; послабленням контролю та вимогливості до управлінських рішень; відставанням розвитку правового забезпечення та боротьби зі зловживаннями працівників апарату державного управління; низьким рівнем мотивації та соціального захисту державних службовців; недостатнім рівнем організаційної культури. Жодна інституційна реформа структури органів спеціальної компетенції державної виконавчої влади в сфері управління охороною і використання довкілля не була завершена. Кожний новий уряд намагався реформувати цю систему по своєму, і переважно не брав до уваги напрацювання своїх попередників, чим вносив у систему органів спеціальної компетенції нові непорозуміння та дестабілізацію. Така політика призвела до великої «плинності» кадрів, що в свою чергу позначилось на професіоналізмі працівників цієї системи.

Для вирішення названої проблеми потрібна зміна у формі організації системи органів державної влади, яка повинна здійснюватися в межах оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи, де пропонується вдосконалити систему державного управління шляхом радикальної зміни ідеології державної діяльності, пріоритетне місце в якій має зайняти безпека людини. Інституційна та функціональна система повинна зорієнтована на максимальне делегування повноважень на регіональний і місцевий рівень управління, як це здійснюється у європейській структурі. Також є необхідність чіткого розмежування підпорядкованості органів державного управління, посилення ролі Міністерства екології та природних ресурсів України з метою більш ефективної і збалансованої діяльності. Доцільно підпорядкувати центральному, органу виконавчої влади – Міністерству екології та природних ресурсів як на рівні центральному, так і на обласних рівнях ресурсні агенції, департаменти, управління. Оптимізаційні процеси мають базуватися вже на досягнутих результатах і мати відповідне завершення.

Перехід нашої країни до нової державної політики, спрямованої на захист і встановлення екологічних прав, є досить складним процесом, який вимагає зусиль усього суспільства, і тому потребує формування сталої системи розвитку у державі, що передбачає проходження декількох взаємопов'язаних етапів. На першому етапі необхідне вирішення екологічних проблем, спричинених порушенням нині існуючих норм природокористування. На другому – обов'язкова екологізація

виробництва й мінімізація ресурсокористування, приведена до гранично допустимих норм. На третьому етапі – гармонізація екологічних і демографічних проблем. Ці складові є основними чинниками, на яких базується Концепція сталого розвитку.

5. Виокремлено основні напрями оптимізації правотворчої та економічної складової державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні.

На сучасному етапі Україною здійснюється перегляд екологічних норм і стандартів та проводиться формування правової складової державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні у загальному контексті Європейської інтеграції та Концепції сталого розвитку. Серед напрямків правового регулювання екологічної адаптації, необхідно виокремити: екологічне управління та інтеграцію екологічної політики у інші секторальні політики, якість атмосферного повітря, управління відходами та ресурсами, якість води та управління водними ресурсами, враховуючи морське середовище, охорону природи, промислове забруднення та техногенну небезпека, зміни клімату та захист озонового шару, генетично модифіковані організми. Україною такий курс визначений на законодавчому рівні у Базовому плані адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), який затверджений Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України №659 від 17.12.2012р., однак за політичних обставин його реалізація здійснюється уповільнено. Вважаємо за необхідне активізувати діяльність із приводу реалізації цього плану відповідно до Наказу Міністерства екології та природних ресурсів України № 659 від 17.12.2012 р.

Іншим, не менш важливим напрямом оптимізації, є систематизація чинного законодавства. Станом на 2014 р. створене Україною екологічне законодавство можна охарактеризувати великою кількістю нормативних актів різної галузевої приналежності та юридичної сили, що ускладнює державно-управлінську діяльність із забезпечення екологічних прав. Тому на часі є прийняття Екологічного кодексу України.

Невід’ємною складовою оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні є економічна. На сьогодні основними економічними напрямами, що підлягають оптимізації у державно-управлінській діяльності України, є: система природокористування; ліцензійно-дозвільна та податкова система; екологічний аудит та екологізація виробництва; страхування екологічної відповідальності та екологічних ризиків; екологічне підприємництво тощо. Оптимізація зазначених напрямків передбачає реалізацію економічних або адміністративних методів, серед яких: регулювання плати за використання природних ресурсів, плати за забруднення довкілля, надання субвенції, субсидії, безвідсоткової позики, довгострокових кредитів, встановлення податкових пільг та прискорена амортизація обладнання, продаж прав на забруднення, страхові внески, нормативи і стандарти тощо.

Досліджено окремі фінансово-економічні методи діяльності органів публічної влади із забезпечення екологічних прав. Запропоновано реформувати фінансування органів публічної влади, збільшити видатки на створення науково-дослідних

інститутів, переглянути механізми екологічних податків та екологічного страхування, удосконалити контроль за дотриманням екологічних нормативів.

6. Узагальнено та охарактеризовано формування екологічної культури як засобу забезпечення екологічних прав.

Перехід України до нової екологічної політики спрямований на захист і встановлення екологічних прав особи. Це досить складний процес, який вимагає зусиль усього суспільства. Цей процес, який потребує формування сталої системи розвитку у країні та передбачає перегляд світоглядних позицій. Екологічна культура є складовою системи європейської екологічної політики і всіх сфер життєдіяльності. Екологізація науки (пізнання) – є вихідним моментом, з якого розпочинається екологізація всіх інших сфер людської діяльності. Процес екологічної освіти та формування світоглядних екологічних позицій має розпочинатися з раннього дитинства; продовжуватися протягом усього життя людини. Формуючи модель екологічної освіти, треба врахувати те що вона повинна базуватися на основних освітніх складових (принципах), таких як: наявність, доступність, прийнятність, адаптованість, інноваційність.

Екологізація суспільства здебільшого залежить від екологічних світоглядних позицій громадян і посадових осіб владних структур та можливості прийняти нову концепцію відповідним соціумом. Зрозуміло, що для реалізації цих постулатів повинні бути створені відповідні умови, що передбачають популяризацію екологічної освіти, формування екологічних імперативів та розвитку відповідних науково-освітніх установ.

7. Проаналізовано шляхи покращення процесу оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи у разі посилення демократичних форм контролю.

Важливою складовою державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав є належний контроль. Однією із дієвих форм контролю є взаємодія суб'єктів територіальної громади з органами державного управління. Громадський екологічний контроль здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля та громадськими організаціями. Він взаємодіє із державним, доповнюючи один одного у здійсненні екологічної функції. З метою зменшення бюрократизму в системі органів державного управління природними ресурсами та надання їм більшої прозорості необхідно громадський екологічний контроль більше інтегрувати у структуру державного контролю, встановивши спеціальні процедури його здійснення.

Іншою, не менш важливою формою контролю є адміністративний. В рамках адміністративного контролю обґрунтовано можливість запровадження місцевої екологічної міліції як форму співпраці органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Гамалюк Б. М. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання

природних ресурсів / Б. М. Гамалюк // Ефективність державного управління [Текст]: зб. наук. пр. – Вип. 16/17. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – С. 466–472;

2. Гамалюк Б.М. Еколого-правова діяльність міліції з дотримання державних екологічних гарантій / Б. М. Гамалюк // Демократичне врядування [Електронний ресурс] : наук. вісн. – Вип. 2. – 2008. – Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com/visnik2/fail/Gamalyuk.pdf>.

3. Гамалюк Б. М. Організація системи управління в сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів / Б. М. Гамалюк // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. – Вип. 18/19. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. – С. 99–105;

4. Гамалюк Б. М. Формування екологічної культури у системі підготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державного управління та місцевого самоврядування / Б. М. Гамалюк // Теорія та практика державного управління [Текст] : зб. наук. пр. – Вип. 1 (40). – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. – С. 480–488;

5. Гамалюк Б. М. Оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні / Б. М. Гамалюк // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. – Вип. 36 – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. – С. 200–208.

6. Гамалюк Б. М. Право на безпечну середовище як загальнодержавна цінність: управлінські можливості забезпечення / Б. М. Гамалюк // Вестник государственного и муниципального управления [Текст] : Культурно-просветительское и образовательное издание ФГБОУ ВПО «Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации». – 2013. – № 4. – С. 68–7.

Тези доповідей, матеріали науково-практичних конференцій:

1. Гамалюк Б. М. Актуальні проблеми місцевого самоврядування у сфері охорони навколишнього природного середовища / Б. М. Гамалюк // Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців [Текст] : матер. між. наук. конф. (22 березня 2007р. м. Львів) у 2 ч. Ч. 2 / за наук. ред. к. фіз.-мат. н., доц. Шевчука П. І. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2007. – С. 31 – 33.

2. Гамалюк Б. М. Актуальні проблеми в сфері державного управління по реалізації права на доступ до інформації / Б. М. Гамалюк // Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій. [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за між. уч. (3 квітня 2009 р. м. Львів) : у 2 ч. Ч. 2 / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії при Президенті України ; Державна установа «Інститут економіки та прогнозування» Національної академії наук України ; Львівська обласна державна адміністрація. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. – С. 158 – 162.

3. Гамалюк Б. М. Теоретичні засади діяльності органів місцевої міліції по реалізації побудови екологічних гарантій держави в сфері забезпечення екологічних прав та свобод громадян / Б. М. Гамалюк // Проблеми застосування цивільного, трудового та екологічного законодавства працівниками ОВС [Текст] : матер.

Всеукр. наук.-практ. конф. (26 вересня 2008 року, м. Івано-Франківськ) – Івано-Франківськ : ПЮІ Львів ДУВС, 2009. – С. 122–131.

4. Гамалюк Б. М. Пріоритети державного управління в Україні в контексті міжнародної політики із охорони природи / Б. М. Гамалюк // Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика : [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за між. уч. (22 жовтня 2010 р. м. Львів) : у 2 ч. Ч. 2 / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – С. 23–27.

5. Гамалюк Б. М. Державна екологічна експертиза як метод забезпечення цивільних прав особи / Б. М. Гамалюк // Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України (26 листопада 2010 р.) у 2 ч. – Ч. 2. – Донецьк : Цифрова типографія. – 2010. – С. 89–92.

6. Гамалюк Б. М. Екологічна культура як важлива складова морально- етичних цінностей державного управління / Б. М. Гамалюк // Моральні основи права / (Прикарпатський юридичний інститут Львівського державного університету внутрішніх справ). – 2010. – С.392–395.

7. Гамалюк Б. М. Концепція сталого розвитку, міф чи реальність? / Б. М. Гамалюк // Модернізація системи державного управління: теорія та практика [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за між. уч. (5 квітня 2013 р. м. Львів) у 2 ч. Ч.1 / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева . – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. – С. 60 – 62.

8. Гамалюк Б. М. Особливості вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища. / Б. М. Гамалюк // Питання вдосконалення господарського та цивільного процесуального законодавства України [Текст] : тези міжкафедрального круглого столу (11 жовтня 2013р.): / за ред.. В. О. Кучера, Г. В. Смолина, Г. Б. Яновицької. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – С. 14–17.

АНОТАЦІЯ

Гамалюк Б. М. Оптимізація державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01.– теорія та історія державного управління. – Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, – Львів, 2014р.

У дисертації досліджено теоретичні та нормативно-правові засади оптимізації державно-управлінської діяльності із забезпечення екологічних прав особи в Україні. Докладно проаналізовано сучасну систему органів державного управління із забезпечення екологічних прав в Україні та їх функціональні особливості. Комплексно висвітлено питання щодо оптимізації державно-управлінської діяльності, визначено перспективні шляхи та напрями.

Особливу увагу приділено оптимізації правотворчої діяльності, екологічному контролю та формуванню екологічної культури як засобу забезпечення екологічних прав.

Ключові слова: оптимізація, охорона навколишнього природного середовища, екологічні права, природокористування, державне управління, екологічна культура, безпечне навколишнє середовище.

АННОТАЦІЯ

Гамалюк Б. М. Оптимизация государственно – управленческой деятельности по обеспечению экологических прав личности в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.01. – теория и история государственного управления. – Львовский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины – Львов, 2014.

В диссертации исследованы теоретические и нормативно-правовые основы оптимизации государственно-управленческой деятельности по обеспечению экологических прав личности в Украине. Подробно проанализировано современную систему органов государственного управления по обеспечению экологических прав в Украине и их функциональные особенности. Аргументирована взаимная обусловленность государственного управления и обеспечения экологических прав личности в нынешних процессах, которые предусматривают: свободный доступ к информации о состоянии окружающей среды, её сбор, хранение, использование и распространение; общественный экологический мониторинг; финансово-кредитная и инвестиционная поддержка экологических проектов; социальную защиту по экологически обусловленным заболеваниям; обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, местного самоуправления, их должностных и служебных лиц; защиту от экологических правонарушений любыми незапрещенными законом средствами; возмещение за счет государства или органов местного самоуправления материального и морального вреда, причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием; возможность восстановления нарушенного права и т.д. Комплексно освещены вопросы по оптимизации государственно-управленческой деятельности, определены перспективные пути и направления, проведение которых, безусловно, будет способствовать сохранению природных ресурсов, улучшению среды обитания людей, и повсеместного утверждения экологических прав.

Особое внимание уделено оптимизации правотворческой деятельности. Улучшение экологического законодательства, издание достаточного количества совершенных нормативно-правовых актов по вопросам безопасности окружающей среды, отсутствие в нем пробелов и комплексность охвата предмета правового регулирования является весьма важным залогом по обеспечению экологических прав.

Анализируя государственные гарантии по реализации экологических прав, необходимо обратить внимание на то, что государство как властный субъект должно обеспечивать эти права путем создания эффективной системы управления с ее институциональными и функциональными возможностями; где человек рассматривается не только как активный пользователь природы, но как объект государственной защиты, как биологическое существо, находящееся в окружающей среде с определенными минимальными критериями потребностей для своего существования, которые зависят от комплексности и эффективности прогнозов опасных ситуаций, своевременного планированного и выполнение предупредительных и защитных мер и т.д.

Ключевые слова: оптимизация, охрана окружающей природной среды, экологические права, природопользования, государственное управление, экологическая культура, безопасная окружающая среда.

SUMMARY

Hamaliuk B. M. Optimization of state-administrative activities to provide ecological human rights in Ukraine. – Printed as manuscript.

Thesis for a PhD degree in public administration specialty 25.00.01 . – Theory and History of Public Administration. – Lviv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. – Lviv, 2014.

In the dissertation the theoretical and legal principles of optimization of the state-management activities to ensure environmental rights of individuals in Ukraine are analyzed. It is analyzed in detail the current system of governance to ensure environmental rights in Ukraine and their functional features. The issue of optimization of the state-management activities is comprehensively highlighted, the perspective ways and directions are defined.

Particular attention is paid to optimization of legislative activities, environmental control and formation of environmental culture as means of ensuring environmental rights.

Key words: optimization, environmental protection, environmental rights, environmental usage of natural resources, public administration, environmental culture, safe environment.

Підписано до друку р.
Формат 60x90 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Умовн. друк. арк. 0,96.
Наклад 100 прим.